



Vakıflar Dergisi

Yıl: Haziran 2018 • Sayı: 49

Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları

VAKIFLAR DERGİSİ

Yıl: Haziran 2018 - Sayı: 49 Hakemli Dergidir.
Haziran ve Aralık olmak üzere yılda iki kez yayınlanır.

TÜBİTAK ULAKBİM
Sosyal Bilimler Veri Tabanı (SBVT) tarafından taranmaktadır.

Sertifika No: 16651
ISSN: 1011-7474

Sahibi

Vakıflar Genel Müdürlüğü Adına
Dr. Adnan ERTEM

Yayın Koordinatörü

Rifat TÜRKER

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Adnan TÜZEN

Yayın Yönetmeni

Mehmet KURTOĞLU

Editörler

Hüseyin ÇINAR, Fatih MÜDERRİSOĞLU

İngilizce Editörü

Miyase KOYUNCU KAYA

Tashih

Hasan DEMİRTAŞ

Dergi Sekreteryası

Hasan DEMİRTAŞ

Yayın Kurulu

Prof.Dr. Mehmet BULUT	İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi
Prof. Dr. Hüseyin ÇINAR	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Prof.Dr. Yılmaz KURT	Emekli Öğretim Üyesi
Prof.Dr. Mehmet ÖZ	Hacettepe Üniversitesi
Prof.Dr. Ali YILMAZ	Pamukkale Üniversitesi
Doç.Dr. Miyase KOYUNCU KAYA	TODAI
Dr. Öğr. Üyesi Fatih MÜDERRİSOĞLU	Hacettepe Üniversitesi
Dr. Murat YILMAZ	Ahmet Yesevi Üniversitesi

Yayın Danışma Kurulu

Prof. Dr. Hakkı ACUN	Emekli Öğretim Üyesi
Prof. Dr. Mahmut AK	İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet AKGÜNDÜZ	Amsterdam Üniversitesi
Prof. Dr. Enver ÇAKAR	Fırat Üniversitesi
Prof.Dr. Abide DOĞAN	Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Géza DAVID	Macar Bilimler Akademisi
Prof. Dr. Abdullah EKİNCİ	Harran Üniversitesi
Prof. Dr. Özer ERGENÇ	Bilkent Üniversitesi
Prof. Dr. Süreyya FAROQHI	Bilgi Üniversitesi
Prof.Dr. Zekeriya KURŞUN	Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi
Prof. Dr. Mahmut KAYA	Emekli Öğretim Üyesi
Prof.Dr. Yunus KOÇ	Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Heath W. LOWRY	Bahçeşehir Üniversitesi
Prof. Dr. İlber ORTAYLI	Galatasaray Üniversitesi
Prof. Dr. Hüseyin SUBAŞI	Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi
Prof.Dr. Eugenia KERMELİ ÜNAL	Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Aysel TÜKEL YAVUZ	Emekli Öğretim Üyesi
Prof. Dr. Bahaeddin YEDİYILDIZ	Emekli Öğretim Üyesi
Prof. Dr. Musa YILDIZ	Ahmet Yesevi Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Vefa ÇOBANOĞLU	İstanbul Üniversitesi
Dr. Rhoads MURPHEY	Emekli Öğretim Üyesi
Evangeila BALTA	Ulusal Yunan Araştırma Vakfı / Yunanistan
Mehmet Çetin	Araştırmacı

Yayın ve Danışma Kurullarındaki isimler unvan ve soyadına göre alfabetik olarak sıralanmıştır.

Dergimize gönderilen yazılar, önce yayın kurulunca incelenir ve uygun bulunanlar, değerlendirilmek üzere alanında çalışması ile tanınmış iki hakeme gönderilir. Hakemlerin isimleri gizli tutulur ve raporlar beş yıl süreyle saklanır. Dergide çıkan yazılar kaynak gösterilerek iktibas edilebilir. Yayınlanan yazı, belge ve fotoğrafların her türlü hukuki mesuliyeti yazarına aittir.

Yazışma Adresi:

T.C. BAŞBAKANLIK

Vakıflar Genel Müdürlüğü Kültür ve Tescil Daire Başkanlığı
Vakıflar Dergisi Atatürk Bulvarı. No: 10 06050 Ulus / ANKARA / TÜRKİYE
Tel: (0312) 5096000 - Faks: (0312) 324 47 22
e-posta: vakiflaryayin@yahoo.com - web: www.vgm.gov.tr

Tasarım & Baskı:

Semih Ofset S.E.K. Yayıncılık
www.semihofset.com.tr - 0 312 341 40 75

İÇİNDEKİLER



XV-XVII. Yüzyıllarda Silistre’de Su Vakıfları	9
Water Waqfs of Silistre at XV-XVII. Centuries	
Ahmet Köç	
Hurufat Defterlerine Göre 18. Yüzyılda Palu.....	21
Palu in the 18th Century According to the Hurufat Registers	
Enver Çakar	
Mardin Mimarisinin Bilinmeyen Bir Kesiti: Şeyh Şeyhullah Camii	41
An Unknown Section of Mardin Architecture: Sheikh Sheikhullah Mosque	
Birgöl Açıkyıldız Şengül	
Gümüşhane Maden Emni Sadullah Efendi’nin Vakıfları.....	85
Mine Fiduciary Sadullah Efendi’s Waqfs in Gümüşhane	
Adnan Tüzen	
Vakıf Taşınmazların Kira Bedellerinin Tespitinde Karşılaşılan Sorunların Analizi.....	113
An Analysis of Problems Encountered in Determination of Rental Value of Waqf Rentals	
Yeşim Aliefendioğlu - Coşkun Turgut	
Türkiye’de Vakıflar Üzerine Yapılmış Lisansüstü Tezlerin Bibliyometrik Analizi (1984-2016)	129
The Bibliometric Analysis of the Postgraduate Theses on Awqaf in Turkey (1984-2016)	
Muhammed Emin Durmuş - Süleyman Kaya	
Gerede (Krateia) Arastalar Bölgesi’nin Sosyo-Kültürel Sürdürülebilirlik Bağlamında İrdelenmesi.....	145
In the Context of Socio-Cultural Sustainability Examination of Gerede (Krateia) Arasta Region	
Çiğdem Belgin Dikmen - Ferruh Toruk	
Deniz Müzesi’nde Sergilenen Tarihi Kadırga	167
The Historical Galley Exhibition in the Naval Museum	
Nalan Dönmez Yakarçelik	
Çoruh Barajları Suları Altında Kalan Tarihi Üç Caminin Taşıma Ve Rekonstrüksüyon Uygulamaları Hakkında Bir Değerlendirme	185
An Evaluation of the Relocation and Reconstruction Applications of Three Historical Mosques Submerged under the Water Of Çoruh Dams	
Seyfi Başkan	
Kitâbiyât	211

Gerede (Krateia) Arastalar Bölgesi'nin Sosyo-Kültürel Sürdürülebilirlik Bağlamında İrdelenmesi

Çiğdem Belgin Dikmen*
Ferruh Toruk**

Öz

Gerede Osmanlı Döneminde özellikle 18. ve 19. yüzyıllarda debbağlık, tarakçılık ve tiftik ipliği üreticiliği gibi mesleklerin yaygın olduğu, Müslüman ve Gayrimüslim nüfusun birlikte yaşadığı, kapalı ekonomiye sahip bir yerleşimdir. 19. yüzyılda inşa edilmiş arastalar Gerede'nin bölgenin kalabalık ve faal ticari yerleşim alanlarından biri olduğunu göstermektedir. Günümüzde kentleşme, gelişen teknoloji, değişen yaşam biçimi ve artan göç olgusu bu zanaat kollarının sürdürülmesini olanaksız hale getirmiş, Gerede'de arastalar Cumhuriyet Döneminde işlevlerini kısmen kaybetmiştir. Bu çalışmanın amacı Gerede'de mekânsal yapı değişikliklerini irdelemek, Gerede kent merkezinde yer alan arastaların korunması ve bölge ekonomisini canlandıracak biçimde işlevlendirilmesine yönelik öneriler geliştirmektir. Çalışma kapsamında Gerede Kentsel Sit Alanı içerisinde kalan arastalar bölgesinin mekânsal özellikleri tartışılmış, korunması önerilen arastaların debbağlık, tarakçılık ve saraciye gibi zanaat kolları ile bölgede var olan turizm potansiyelinin canlandırılmasına ve bölge ekonomisine katkı sağlanmasına etkileri sorgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, sosyo-kültürel sürdürülebilirlik, arastalar bölgesi, Gerede, Gerede Kentsel Sit Alanı.

Examination of Gerede (Krateia) Arasta Region In the Context of Socio-Cultural Sustainability

Abstract

Gerede is a settlement in which crafts such as leather and mohair yarn production were common and where Muslim and non-Muslim population lived together in a closed economy especially during the 18th and 19th centuries Ottoman period. Arasta, a kind of bazaar and craft workshops complex constructed in the 19th century, shows Gerede was one of the crowded and active commercial and residential city. Today's urbanization, high technology, changing lifestyles and increasing migration made it impossible to sustain these crafts and as a result of that, Arasta has lost its functions partially during in the Republic period. The aim of this study is to examine spatial changes in regard with Arasta and to propose recommendations for preservation and reuse of Arasta premises which are located in the Gerede city centre so as to revive and improve the economy of the region. In this context, spatial structure of Arasta region in Gerede Urban Site was discussed, the potential effect of reviving crafts such as tanner and mohair processing, on tourism and regional economy was examined.

Keywords: Ottoman, Socio-cultural sustainability, arasta's region, urban preservation, Gerede, Gerede Urban Site.

* Dr. Öğr. Üyesi, Bozok Üniversitesi, Mühendislik Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Yozgat/Türkiye; cbelgin.dikmen@gmail.com

** Öğr. Gör., Bozok Üniversitesi, Mühendislik Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Yozgat/Türkiye; ferruhtoruk@yahoo.com

1. Giriş

İç Anadolu Bölgesi'ni Batı Karadeniz Bölgesi'ne bağlayan geçiş alanında ve İpek Yolu üzerinde bir konaklama merkezi olarak konumlanan Gerede tarihsel süreçte çeşitli uygarlıklara ev sahipliği etmiştir. 14. yüzyılın ilk yarısında Osmanlılar ve Candaroğulları arasında el değiştiren bölge 15. yüzyılda Osmanlı egemenliğine girmiştir. Osmanlı Döneminde 18. ve 19. yüzyıllarda Gerede'de Müslüman ve Gayrimüslim nüfusun birlikte yaşadığı ve debbağlık, kalaycılık, tarakçılık ve tiftik ipliği üreticiliği gibi mesleklerin yaygın olduğu bilinmektedir.

Gerede kent merkezinde "Kentsel Sit Alanı" olarak belirlenen alanda 19. yüzyıla tarihlenen cami, türbe, mescit, han, arasta, hamam, saat kulesi ve çeşme gibi anıtsal yapılar bulunmaktadır¹. Bu yapılardan özellikle hanlar ve arastaların varlığı ve demografik yapıya ilişkin kaynaklar (Şahin, 2000: 115-120; Özkaya, 2000: 163-169), Gerede'nin 19.yüzyılda bölgenin kalabalık ve faal ticari yerleşimlerden biri olduğunu göstermektedir. Bu dönemde sosyal yaşam ve ticaretin hareketliliği ile buna koşut olarak ekonominin canlanmasına katkı sağlayan arastalarda debbağlık, kalaycılık, tarakçılık ve tiftik ipliği üreticiliği gibi zanaat kollarının faaliyet gösterdiği bilinmektedir (Özkaya, 2000: 163-169; Kaşmer, 2000: 257-273; Erkoçoğlu, 2000: 81-103). Günümüzde göç olgusu ile nüfusun azalması, kentleşme, teknolojinin gelişmesi, yaşam biçiminin değişmesi yukarıda bahsi geçen zanaat kollarının yok olmasına, bir dönem Gerede ekonomisini canlandıran ve faal olarak kullanılan arastaların işlevlerini yitirmelerine ve süreç içerisinde kullanılmayan yapıların tahrip olmasına neden olmuştur.

Çalışma, Gerede'nin tarihsel süreç içerisinde mekânsal yapı değişikliklerini irdelemeyi, yerleşimin merkezinde Kentsel Sit Alanı olarak belirlenen alanda uygulanacak Koruma Amaçlı İmar Planı (KAİP) ile arastaların korunmasına ve bölge ekonomisini canlandıracak biçimde işlevlendirilmesine yönelik öneriler geliştirmeyi amaçlamaktadır. Çalışma kapsamında Kentsel Sit Alanı içerisinde kalan tescilli ve tescilli önerilen arasta dükkânlarının mekânsal özellikleri tartışılmış, arastalar bölgesi olarak tanımlanan alanın sosyal ve kültürel sürdürülebilirlik bağlamın-

da korunması, debbağlık, tarakçılık ve saraciye gibi zanaat kolları ile bölgede var olan turizm potansiyelinin canlandırılması ve bölge ekonomisine katkı sağlanmasına yönelik öneriler sunulmuştur.

2. Sosyal ve Kültürel Sürdürülebilirlik

İnsanların fiziksel, sosyal ve psikolojik gereksinimlerini karşılamak amacıyla, doğal kaynaklar ve teknolojiyi kullanarak gerçekleştirdikleri etkinlikler doğal çevreyi yapay çevreye dönüştürmektedir. Kentleşme, nüfus artışı, endüstrileşme, yapı teknolojisinin ve yapı malzemelerinin gelişmesi yapay çevrenin oluşumuna ve yapı sektörünün gelişimine katkı sağlamaktadır. Yapı sektörünün tükettiği doğal kaynaklar ve ortaya çıkardığı atıklarla çevre sorunlarına neden olması, 1970'li yıllarda ortaya çıkan enerji krizi, çevre kirliliği, yetersiz gıda üretimi, doğal kaynakların tükenebilirliğinin ve fosil yakıt kaynaklarının çevre dostu ve yenilenebilir kaynaklar olmadığına anlaşılması başta akademik çevreler olmak üzere yerel ve küresel ölçekte çevre ve enerji kavramlarının sorgulanmasına neden olmuştur (Dikmen ve Toruk, 2013).

Toplumların gelecek yüzyıllarda var olabilmelerini amaçlayan anahtar bir kelime olarak yerel ve küresel ölçekte kabul gören sürdürülebilirlik kavramı, yapıların sosyal ve kültürel boyutlarıyla tanımlanmasını önemsemekte ve kültürel mirasın sürdürülebilirliğine vurgu yapmaktadır (Gültekin ve Dikmen, 2006: 159-167). Sürdürülebilirlik kavramı yapıların birbirleri ile etkileşim halinde, birbirlerini tamamlar ve tanımlar nitelikteki ekolojik, ekonomik, sosyal ve kültürel boyutları ile tanımlanması gerektiğini savunmakta (Kohler, 1999: 309-320; Çelebi ve Gültekin, 2007: 30-36) ve yaşanabilir çevrelerin oluşturulabilmesi için fiziksel, ekonomik, ekolojik, kültürel ve sosyal sistemlerin yeniden yapılanmasını gerektirmektedir. Bu bağlamda, ekolojik sürdürülebilirlik; kaynakların ve ekosistemin korunmasına, ekonomik sürdürülebilirlik; kaynakların uzun dönem kullanılabilirliğine ve kullanım bedellerinin düşük olabilmesine, sosyal ve kültürel sürdürülebilirlik ise insan sağlığını, konforunu sağlayan ve sosyal, kültürel değerlerin korunmasına yönelik stratejileri kurgulayan ilkelere dir.

Sosyal ve kültürel sürekliliğin sağlanabilmesi ve kültürel birikiminin gelecek nesillere aktarılabilmesi, geçmişin işaret ve simgelerinin kuşaklar boyunca taşınabilmesine bağlıdır (Tekeli, 1989). Sosyal ve kültürel sürdürülebilirlik kavramı günümüzde tarihi, kültürel ve geleneksel mimari özellikler taşıyan yapıların doku ve çevreyi oluşturan tüm elemanlarla bir bütün olarak korunmasını ve gelecek kuşaklara aktarılmasını öngörmektedir. Bu amaçla korunacak yapıların mekânsal yapısı, plan şemaları, yapı sistemleri ve yapı malzemelerine ilişkin yazılı ve görsel bilgilerin belgelenmesi, korumaya yönelik politikaların belirlenmesi ve değerlendirilmesi gerekmektedir.

3. Gerede (Krateia) Arastalar Bölgesi'nin Sosyal ve Kültürel Sürdürülebilirlik Bağlamında İrdelenmesi

Tarihsel süreç içerisinde farklı dönemlere ait uygarlıkların ve toplumların birbirleriyle etkileşim içerisinde oldukları, alışkanlıkları ve birikimlerini nesilden nesile sürdürerek oluşturdukları kültürü yansıtan mekânlar, yapılar ve yerleşimler oluşturdukları görülmektedir. Bu bağlamda toplumların birbirleriyle etkileşimleri ve aktarımları ile oluşan (Turhan, 1994) maddi ve manevi değerler bütünü olarak tanımlanabilecek kültürün toplumun bilgi ve deneyimlerini, tarihini, yaşam biçimi ve kimliğini yansıttığı söylenebilir. Toplumsal yaşamın ve sosyal yapının biçimlendirdiği mekânlar, yapılar ve yerleşimler süreç içerisinde değişikliklerden etkilenmektedir. Bu etkileşim teknolojinin gelişmesi, yaşam biçiminin ve gereksinimlerin değişmesi ile somut kültür mirasımızı oluşturan ve günümüz konfor koşullarına uyum sağlayamayan bu yapıların özgün işlevleri ile kullanılmalarını güçleştirmektedir. Öte yandan sosyal ve toplumsal yaşamdaki değişikliklere ve artan göç olgusuna koşut olarak, kimi zaman debbağlık, tarakçılık, tiftik ipliği üreticiliği ve saraciye gibi bir zamanlar Ahiliğe bağlı zanaat kolları da yok olma tehdidi ile karşı karşıya kalmakta ve bu zanaat kollarının gelecek kuşaklara aktarılarak sürdürülebilmesinde sorun yaşanmaktadır.

Kültürel mirasın, kültür değerlerimizin korunması ve bir bütün olarak gelecek nesillere aktarılması toplumsal bir görevdir. Kültürel birikimimizin yansımaları olan yapıların korunmuşluk düzeyi toplum-

ların sosyal, siyasal, kültürel ve ekonomik karakteri kadar, gelişmişlik düzeylerinin de göstergesi olarak görülmektedir. Günümüz konfor koşullarını ve kullanılabilirliğini sağlaması neredeyse olanaksız görülen yapılar koruma bilinci ve politikalarının yetersizliği gibi nedenlerle özgün işlevleri ile kullanılmamakta ve giderek yok olmaktadır (Dikmen, 2013: 69-72; Dikmen ve Toruk, 2015: 526-533). Bu bağlamda günümüzde yok olma tehdidi altındaki zanaatlarımızın yaşatılması, sosyal ve kültürel değerlerimiz hakkında bilgi veren birer gösterge olan mimari mirasımızın özgün veya uygun bir işlevle korunması; kaynakların, sosyal ve kültürel değerlerin, geleneksel yaşam biçiminin gelecek nesillere aktarılması ve Gerede Kentel Sit Alanı içinde 19. yüzyıl sonu-20.yüzyıl başına tarihlenen arasta dükkânlarının sosyal ve kültürel sürdürülebilirlik kapsamında korunması ve gelecek nesillere özgün işlevleri ile aktarılması için stratejiler üretilmesi (Çelebi vd., 2008: 13-14) gerekmektedir. Tarihi yerleşimlerde kent merkezini oluşturan cami, türbe, mescit, han, arasta, hamam, saat kulesi ve çeşme gibi anıtsal yapılar ile sivil mimarlık örneklerinin çağdaş ve bütünsel bir planlama anlayışı ile ele alınarak korunması, koruma yaklaşımında sürekliliğin sağlanarak (Kuban, 2010) kentsel belleğin yaşatılması (www.mimdap.org/?p=34624) sağlanmalıdır. Bu amaçla Gerede'nin tarihsel gelişimi ile demografik, ekonomik, sosyal ve mekânsal yapısı irdelenmiş, arasta dükkânlarının kullanılarak korunmasına yönelik öneriler sunulmuştur.

3.1. Gerede'nin Tarihsel Gelişimi

Gerede'nin kuruluş yeri ve tarihine ilişkin kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak yerleşimin M.Ö. 3. yüzyılda Paphlagonia eyaletinde bir kent olduğu, Gerede Ovası'nın kuzeyinde Esentepe etekleri üzerine kurulduğu, Cressa veya Krateia olarak anıldığı tahmin edilmektedir. Bu dönemde doğu ticaret yolu üzerinde bulunan bir sınır kenti olan Gerede kronolojik sıra ile Galatlar, Bithynia Devleti, Roma İmparatorluğu, Pontus Krallığı (Aycan, 2000: 13), Bizans İmparatorluğu, Candaroğulları ve Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliği altına girmiştir. Yerleşimin Roma İmparatorluğu'nun son döneminde ve Hıristiyanlığın ilk evresinde Hıristiyanlık dininin yayılması amacıyla Bithynia Bölgesi'nin pek çok kentinde olduğu gibi, bir piskoposluk

merkezi konumunda olduğu ve İstanbul Patrikhane-si'ne bağlandığı bilinmektedir. Bizans İmparatorluğu sonrasında Türk hâkimiyetine geçen Gerede, sırasıyla Anadolu Selçuklu Devleti'nin uç vilayetlerinden biri olmuş, bir dönem (1354) Moğolların bir kolu İlhanlılar'ın uç beyliği olarak kalmış, 14. yüzyılın ilk yarısında ise Osmanlı Devleti ve Candaroğulları arasında el değiştirmiş ve 15. yüzyılda Osmanlı egemenliğine girmiştir (Aycan, 2000: 11-16).

17. yüzyılda Bolu ile birlikte Gerede'yi de ziyaret eden dönemin ünlü seyyahları Evliya Çelebi ve Kati Çelebi, Bolu Sancağı'na bağlı bir subaşılık olan yerleşimi mahalle, cami, tekke, hamam, han ve çok sayıda dükkân ile tanımlamakta, ayrıca bıçakçılık ile debbâğlığın yaygın meslekler olduğunu ifade etmektedir. 19. yüzyılda kente gelen İngiliz kökenli Morier, Gerede'nin çok sayıda deri fabrikalarına sahip dükkân ve pazarları ile mamur bir Türk yerleşimi olduğunu söylemektedir. Cumhuriyetin ilanından sonra Gerede Bolu'ya bağlı bir ilçe konumuna gelmiştir.

3.2. Gerede'nin Demografik ve Sosyal Yapısı

Gerede ve çevresinin demografik, ekonomik ve sosyal yapısı ticari veriler, iş olanakları, göç ile yerleşimin yaşadığı yangın ve depremlerden etkilenmiştir. Yerleşimde 1830-1839 yılları arasında Müslüman ve Gayrimüslim nüfusun birlikte var olduğu, 1844-1899 yılları arasında Gayrimüslim nüfusun oldukça azaldığı ve yerleşimin neredeyse tamamına yakınının Müslümanlardan oluştuğu, 1831-1888 yılları arasında ise Müslüman nüfusa karşın Gayrimüslim nüfusun görece olarak arttığı görülmektedir. 1831 yılı nüfus sayımına göre büyük çoğunluğun köylerde, geride kalanların ise Gerede merkezde yaşadığı, nüfusun yaklaşık yarısını 12 yaşından küçük Müslüman çocukların, diğer yarısını ise 12-40 yaş arası (% 27) ve 40 yaş üzeri kişilerin (% 25.66) oluşturduğu gözlemlenmektedir (Şahin, 2000: 115-120) (Tablo 1).

Tablo 1. 1830-1839 Yılları Arasında Gerede Nüfusu (Şahin, 2000: 115-120).

Tarih	Müslüman Çocuk Nüfus	Müslüman Genç Nüfus	Müslüman Yaşlı Nüfus	Toplam Müslüman Nüfus	Toplam Gayrimüslim Nüfus	Toplam Müslüman ve Gayrimüslim Nüfus
1830	2980	1565	1801	6346	-----	6346
1831	2828	1733	1800	6361	86	6447
1832	2842	1679	1766	6287	75	6363
1833	2879	1712	1760	6351	82	6433
1834	2552	1938	1755	6245	74	6319
1835	2451	1977	1985	6413	78	6491
1836	2539	1977	1962	6478	107	6585
1837	1775	2261	1879	5915	93	8008
1838	1748	2436	1829	6013	91	6104
1839	1552	2515	1889	5956	89	6045

1892, 1896 ve 1899 tarihli Kastamonu salnamelerine göre, 1888 tarihli sayımda Mengen ve Gerede'nin nahiyelerinin nüfusa katılması nedeniyle hane ve nüfus verilerinde sağlıklı bir ayırımın yapılamayacağı (Tablo 2), ancak bu tarihlerde hane ve nüfus sayılarında büyük artışların olmadığı söylenebilir (Tablo 3). 1831 sayımına göre % 98.67 Müslüman ve % 1.33 Gayrimüslim nüfusa karşın, 1836 yılında gayrimüslim nüfusta önemli bir artışın olduğu, 1896 yılında diğer bölgelerde de olduğu gibi Gerede'de yapılan nüfus sayımında Rum ve Ermeni nüfusa rastlanmadığı görülmektedir (Şahin, 2000: 115-120; Özkaya, 2000: 163-169).

Tablo 2. 1844-1899 Yılları Arasında Gerede Hane Sayısı ve Nüfusu (Şahin, 2000: 115-120).

Yıllar	Toplam Hane	Toplam Nüfus
1844	1765	-
1870	3690	12462
1872	4323	14768
1874	4569	15088
1875	4602	15088
1876	4620	15380
1877	4620	15500
1878	4630	15530
1888	4694	38960
1892	6336	40869
1893	-	39304
1896	6467	41884
1899	6482	43021

Tablo 3. 1831-1888 Yılları Arasında Gerede'de Gayrimüslim Nüfus (Şahin, 2000: 115-120).

Yıllar	Rum	Nüfus	Ermeni	Katolik	Toplam
1831	Yerli	5	-	-	86
	Yabancı	81	-	-	
1832	-	75	-	-	75
1833	-	82	-	-	82
1834	-	74	-	-	74
1835	-	78	-	-	78
1836	-	107	-	-	107
1837	-	93	-	-	93
1838	-	91	-	-	91
1839	-	89	-	-	89
1844	-	26	-	-	26
1846	-	60	-	-	60
1888	-	124	7	23	154

1844-1896 yılları arasında Gerede'nin Demirciler, Kabiller, Orta, Seviller ve Kitirler adları ile tanınan 5 mahallesi, 24 divanı (köyden küçük yerleşimler) ve 108 köyünün bulunduğu bilinmektedir. 1844 yılında 289 olan mahallelerin toplam hane sayısının 1896'da 597'e ulaştığı ve hane sayısında en belirgin artışın Demirciler, Seviller ve Kitirler mahallelerinde olduğu söylenebilir. 1844-1896 yılları arasında Gerede'nin hane sayısı ve yapısı hakkındaki bilgiler, aynı yıllar içerisinde hazırlanan salnamelerde (Türkoğlu, 1999) ve Temettuat defterlerinde yer almaktadır. 1894 tarihli Kastamonu Salnamesi'nde cinsiyet ve inanç ayırımı yapılmaksızın; Kabiller Mahallesi'nin 451, Demirciler Mahallesi'nin 938, Kitirler Mahallesi'nin 559, Seviller Mahallesi'nin 759 ve Orta Mahallesi'nin de 756 kişiden oluşan bir nüfusa sahip olduğu, hane sayısı ve nüfus çokluğu bakımından Demirciler Mahallesi'nin ilk sırayı aldığı görülmektedir. Günümüzde Gerede merkez bu 5 mahalleye eklenmiş Dayıoğlu, Yeni Mahalle ve Bahçelievler mahalleleri ile birlikte 8 mahalleden oluşmaktadır (Şahin, 2000: 115-120) (Tablo 4).

Tablo 4. 1844-1896 Yılları Arasında Gerede'de Mahalle ve Hane Sayısı (Şahin, 2000: 115-120).

Mahalle Adı	1844 Yılında Hane Sayısı	1896 Yılında Hane Sayısı
Demirciler Mahallesi	99	156
Kabiller Mahallesi	43	75
Orta Mahallesi	108	136
Seviller Mahallesi	37	131
Kitirler Mahallesi	2	99

Gerede'de Cumhuriyet Dönemi'ne ilişkin ilk nüfus verileri 1927 yılına aittir. Yerleşimin 1927-1990 yılları arasında genel olarak kırsal (köy) bir nüfus yapısına sahip olduğu görülmektedir. Milli Mücadele yılları ve sonrasında doğurganlık oranının azalması, 1944 yılında yaşanan 7,4 şiddetindeki depremden dolayı 1950 yılında yerleşim nüfusu azalmıştır (Demirci, 2000: 273-282). 1980-1990 yılları arasında ise merkez nüfusun arttığı ve kırsal nüfus azaldığı söylenebilir (Tablo 5). 2000 yılı nüfus verilerine göre merkez ve kırsalda toplam 41.391 nüfusuyla Gerede, Bolu ilinin en fazla nüfusa sahip ve % 0.3 lük nüfus artış oranıyla bölgenin nüfusu en hızlı artan ilçesidir. Bu verilere

göre nüfusun 25.188'i ilçe merkezinde, 16.203'ü ise köylerde yaşamaktadır (Tablo 6). Nüfus dağılımında 0-5 yaş grubun % 10'luk, 65 ve üzeri yaş grubun ise % 5'lik bir orana sahip olması, yerleşimde doğurganlık oranının, ölüm oranından fazla olduğunu ve 0-5 yaş grubu çocuk ölümlerinin azalması da genel sağlık kontrollerinin iyileştirildiğini göstermektedir (www.tuik.gov.tr) (Tablo 7).

Tablo 5. 1927-1990 Yılları Arasında Gerede Merkez ve Kırsalda Nüfus (www.tuik.gov.tr).

Yıl	Toplam	Merkez	%	Kır	%
1927	48.511	4.123	%8	44.388	%92
1935	55.261	4.444	%8	51.017	%92
1940	56.161	3.960	%7	52.201	%93
1945	59.536	4.012	%7	55.527	%93
1950	51.733	4.115	%8	45.576	%89
1955	62.066	5.331	%9	56.735	%91
1960	55.631	6.398	%11	49.233	%89
1965	56.705	6.267	%11	50.438	%89
1970	60.281	7.536	%12	52.745	%88
1975	62.785	8.259	%13	54.826	%87
1980	63.137	9.885	%16	53.252	%84
1985	65.065	13.712	%21	51.353	%79
1990	41.274	18.780	%46	22.494	%54

Tablo 6. 1990-2011 Yılları Arasında Gerede Merkez ve Kırsalda Nüfus (www.tuik.gov.tr).

Yıllar	Merkez	Köyler	Toplam
1990	18.780	22.494	41.274
2000	25.188	16.203	41.391
2007	23.000	11.400	34.444
2008	22.633	11.444	34.077
2009	23.808	10.867	34.664
2010	24.142	10.537	34.679
2011	24.245	10.573	34.818

Tablo 7. 1990-2011 Yılları Arasında Gerede Merkez Nüfusta Yaş ve Cinsiyet (www.tuik.gov.tr).

Yaş	Toplam	%	Erkek	%	Kadın	%
0-5	2.421	%10	1.220	%51	1.201	%49
6-14	3.917	%16	2.014	%51	1.903	%50
15-25	6.130	%24	3.349	%55	2.781	%45
26-35	4.267	%17	2.311	%54	1.956	%46
36-45	3.578	%14	1.912	%53	1.676	%47
46-65	3.557	%14	1.813	%51	1.744	%49
66- ---	1.302	%5	585	%45	717	%55

Gerede'nin nüfus dalgalanmalarının ana nedenlerinden biri de yerleşimin köy nüfusu incelendiğinde somut bir şekilde fark edilecek göç olgusudur (Demirci, 2000: 273-282). 1935 yılında toplam nüfusun % 92'sini oluşturan kırsal nüfusun 2000 yılında ise %39'a düştüğü, göç yönünün de Bolu ve Gerede merkeze doğru olduğu görülmektedir (www.tuik.gov.tr). Gerede'de bölgede yaşayan demirci esnafından adını alan Demirciler Mahallesi'nin en yoğun hane ve nüfusa sahip bu mahallenin ekonomik gücünün de görece daha iyi olduğu görülmektedir. Gerede yerleşiminin ekonomik ve sosyal yapısı da nüfus hareketlerine bağlı olarak değişiklik göstermektedir.

1.3. Gerede'nin Ekonomik Yapısı

Tarihsel süreçte İpek Yolu üzerinde bir konaklama merkezi olan ve İpek Yolu'nun önemini yitirmesiyle birlikte, yöre halkının kapalı ekonomiye bağlı olarak sınırlı ve kendine yeter üretim ile hayatını sürdürdüğü söylenebilir (Aycan, 2000: 11-16). Günümüzde Gerede bölgesinde geleceğe dönük gelişim stratejileri ile ülkemiz ekonomi politikasına uygun ekonomik faaliyetler geliştirilmekteyse de bölge ekonomisinin henüz istenilen düzeye ulaştığını söylemek mümkün değildir. 1844 yılı verilerine göre Gerede köylerinde gelir kaynakları açısından belirgin farklılıklar bulunmamaktadır. Gerede köylerinin gelir kaynakları çiftçilik (% 65), zanaatkârlık ve esnafılık (% 29.50), nakliyecilik (% 1.05) ve kira gelirleridir (% 0.19). Merkezde mahallelerin gelir dağılımında coğrafi konum, arazi yapısı ve nüfus yoğunluklarından kaynaklanan farklılıklar olduğu, zanaatkarlık ve esnafılık gelirlerini sırasıyla ücret, çiftçilik, kira ve nakliye gelirlerinin izlediği görülmektedir (Özkaya, 2000: 163-169) (Tablo 8).

Tablo 8. 1844 Yılı Kaynaklar İtibariyle Gerede Mahalleleri Gelirlerinin Dağılımı (Özkaya 2000: 163-169)*.

Mahalle	Zanaatkar, Esnaf Gelirleri	Ücret Gelirleri	Çiftçilik Gelirleri	Kira Gelirleri	Nakliye Gelirleri	Emekli Gelirleri
Demirciler	49.83	17.36	14.72	16.76	1.31	-
Kabiller	43.79	33.96	15.36	2.14	4.75	-
Orta	54.39	12.22	20.26	4.14	4.81	4.18
Seviller	48.64	33.70	14.72	1.35	1.59	-

19. yüzyıl Gerede merkezde faaliyet gösteren meslek grupları içerisinde en yaygın esnaf ve sanatkârlıktır ve 289 hanenin 187'si başta debbağlık, tarakçılık, çömlekçilik, kalaycılık ve nakliyecilik olmak üzere 30 farklı esnaf ve ticaret faaliyetinden birini yürütmektedir. Bu oran küçük bir yerleşim için önemli sayılacak bir ihtisaslaşma düzeyini göstermektedir. 19. yüzyıl Gerede merkezde ekonomiye katkı sağlayan meslek grupları değerlendirildiğinde, en çok katkı sağlayan meslek grubunun % 81 oranı ile debbağlık olduğu anlaşılmaktadır. 1888 tarihli Kastamonu Salnamesi'nde Gerede'de 15 debbağhanenin bulunduğu belirtilmesi, bu meslek kolunun hayli gelişmiş olduğunu göstermektedir (Şahin, 2000:115-120). Kesin tarihi bilinmemekle birlikte Gerede merkezde debbağlığın uzun zamandır var olduğu, çevreden toplanan derilerin debbağhanelerde kösele ve sahtiyan olarak işlenerek başta İstanbul olmak üzere çok sayıda yere satıldığı ve ekonomiye büyük getiri elde edildiği bilinmektedir.

Günümüzde de Gerede'de ayakkabı, kemer, çanta vb. saracıye mamulleri için ham deri tabaklayan deri fabrikaları bulunmaktadır. 2011 yılı itibariyle 400 ton/gün kapasiteli fabrikalarda yaklaşık 3.500 kişi istihdam edilmektedir. Bu bağlamda Gerede deri sanayi yaklaşık 12.000 kişinin geçimine doğrudan etki eden en önemli ekonomi alanıdır. Gerede, Türkiye'deki deri ihtiyacının % 35'ini karşılamakta ve deriler Rusya, Romanya, Yunanistan, Bulgaristan ve İran'a ihraç edilmektedir. Günümüzde deri sanayisini geliştirmek üzere Gerede-Ankara yolu 2. km.de (Karaçam Mevki) kurulan Gerede Deri Sanayi Bölgesi ile yeni yatırım ve planlamaların yerleşimin ekonomisine katkı sağladığı görülmektedir (Özkaya, 2000: 163-169).

*Kitirler Mahallesi 2 hane olması nedeniyle değerlendirilmemiştir.

19. yüzyılda debbağlık dışında tarakçılık, tiftik ipliği üreticiliği ile değirmen (Asıyab) ve dükkân işletmeciliği de ekonomik getirileri açısından ilk sıralarda yer alırken, günümüzde un fabrikalarının değirmenlerin yerini alması ile değirmen işletmeciliği sonlandırılmıştır. 1874-1896 yılları arasında köylerde 25 ve merkezde 11 olmak üzere toplam 36 değirmenin varlığı hububat üretiminin ekonomiye sağladığı katkıyı göstermektedir. Farklı tarihlerdeki Kastamonu salnamelerinden 1844-1896 yılları arasında Gerede merkezinde aynı tür ürünlerin üretim ve satışının yapıldığı arasta dükkânlarının sayılarının oldukça fazla olduğu anlaşılmaktadır (Özkaya, 2000: 163-169).

19 yüzyılda Gerede bitkisel (% 59.46) ve hayvansal ürünlerin (% 40.54) ekonomiye katkı payının birbirine yakın olduğu görülmektedir. Tarla ürünleri içerisinde buğday ve arpa önemli yer tutmaktadır. Günümüzde merkezdeki ekilebilir tarım arazilerinde üretim yapılmakla birlikte iklim şartlarının sertliği, toprağın verimsizliği, sulama olanaklarının azlığı ve tarım alanlarının sanayi alanı olarak kullanılması tarımsal faaliyetlerin azalmasına neden olmaktadır. Yerleşimde kısmen sürdürülen hayvancılık ile yakın çevrede yer alan Kuru Göl, Keçi Gölü ve Gerede Gölü'nde yetiştirilen tatlı su balıkçılığı da ekonomiye katkı sağlamaktadır.

18. ve 19. yüzyıllarda Avrupa ve Rusya'dan gelen hekimlerin Gerede'de yetişen endemik bitkileri araştırdıkları, yerleşimde üretilen tiftik, yağ ve peynir gibi hayvansal ürünlerin, yerleşim merkezi ve Mengen'de yetişen sebze-meyveler ile çorap, eldiven ile kemik ve ağaçtan üretilen tarak gibi ürünlerin Gerede'de pazara çıkarıldığı bilinmektedir (Şahin, 2000: 115-120; Türkoğlu, 1999). 19. yüzyılın sonlarında ise Gerede çevresindeki ormanlardan elde edilen kereste ve ahşap ürünlerin Gerede ekonomisi için önem-

li bir gelir kaynağı olduğu gözlenmektedir (Özkaya, 2000: 163-169; Demirci, 2000: 273-282).

3.4. Gerede'de Mekânsal Yapı

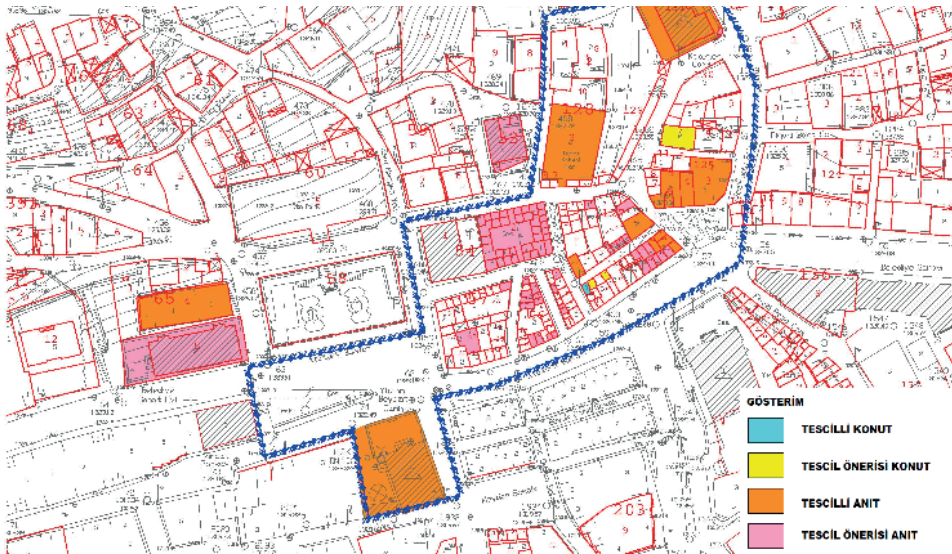
Gerede 19. yüzyıldan günümüze varlığını sürdüren Kabiller, Orta, Seviller, Kitirler ve adını bölgede yaşayan demirci esnafından alan Demirciler mahallelerine ek olarak yeni açılan Dayıoğlu Mahallesi, Yeni Mahalle ve Bahçelievler Mahallesi ile toplam 8 mahalleden oluşmaktadır. 19. yüzyıl ve sonrasında Gerede'de hane sayısı, nüfus ekonomik güç açısından en iyi durumda olan mahallenin Demirci olduğu söylenebilir (Özkaya, 2000: 163-169). Homojen bir yapıya sahip olan Gerede kent merkezinde ve Seviller, Kabiller, Demirciler, Kitirler ve Orta mahallelerinde 18. ve 19. yüzyıllara tarihlenen cami, hazire,

türbe, saat kulesi, çeşme, hamam ve han gibi anıtsal yapılar ile arasta dükkânları bulunmaktadır. Ankara 1 Numaralı KVKBK'nun 18.07.2013 tarih ve 812 sayılı kararı ile Kentsel Sit Alanı¹ olarak ilan edilmiş ve bu alan içerisinde yer alan 13 yapı ile sit sınırı dışında kalan 12 yapı (toplam 25 yapı) tescil edilmiştir. Tescillenen 25 yapıdan 4'ü günümüzde kısmen konaklama amaçlı kullanılmakla birlikte, farklı işlevlerle varlıklarını sürdüren hanlar ile Hacı İpek Hanı'na bitişik konumu nedeniyle tescillenen 3 dükkândır. Kentsel Sit Alanı için hazırlanan Koruma Amaçlı İmar Planı (KAİP) kapsamında tescili önerilen 35 yapıdan 1'i han (Adı Bilinmeyen Han), 25'i ise arasta dükkândır (Fotoğraf 1, Çizim 1).

Çalışmaya konu olan ve arastalar bölgesi olarak ta-



Fotoğraf 1. Gerede Kentsel Sit Alanı Genel Görünüm (Dikmen ve Toruk Arşivi, 2014).



Çizim 1. Gerede Kentsel Sit Alanı İçinde Kalan Tescilli ve Tescili Önerilen Yapılar (ATN İmar A.Ş. Arşivi, 2014).

nımlanabilecek alan yerleşimin en eski mahallelerinden olan Kitirler Mahallesi sınırları içindedir (Aydinalp, 2012: 50-75). Farklı tarihlerdeki Kastamonu salnamelerinden de 1844-1896 yılları arasında Gerede merkezinde sayıları giderek artan dükkânların olduğu bilinmektedir (Erkoçoğlu, 2000: 81-103; Kaşmer, 2000: 257-273). Gerede'de geçmişte faal olan zanaat kollarının neredeyse yok olması, bu zanaatların yürütüldüğü arastaları da işlevsiz kılarak yok olma riski altında bırakmıştır.

Ankara 1 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Tarafından Tescillenen Yapılar: Ankara 1 Numaralı KVKBK tarafından tescillenen ve tümü Kitirler Mahallesi sınırları içerisinde kalan yapılar Vezirhan (Ada 125 Parsel 3), Deli Molla (Hüseyin Avni Aydemir) Hanı (Ada 125 Parsel 4, 5, 6), Hacı İpek Hanı (Ada 127 Parsel 10) ve Kiliseli Tüccar Hanı (Ada 128 Parsel 3) ile Ada 126 Parsel 12, 13, 14 ve 15'de yer alan ve Hacı İpek Hanı'na (Dikmen ve Toruk, 2017:11-26) bitişik konumda olan arasta dükkânlardır.

Arasta Dükkânları-Dükkân (Ada 126 Parsel 12): Kitirler Mahallesi'nde yer alan ve Hacı İpek Hanı'na kuzey yönünde bitişik olması nedeniyle Ankara 1 Numaralı KVKBK tarafından tescillenen dükkân, ada 126 parsel 12 üzerinde yer alan ve günümüzde ticarethane olarak faaliyet gösteren dükkâna da (Varol Şekerleme) bitişik konumdadır. Yerinde yapılan incelemeler ve bölge halkı ile yapılan görüşmelerden faal olarak kullanılmadığı öğrenilen mekânın, Hacı İpek Hanı'nın güney yönündeki odalarının dükkân olarak işlevlendirilmesini takiben dükkâna dönüştürüldüğünü söylemek mümkündür. Dükkânın kepenkleri kapalı olduğu için ne tür bir ticari aktiviteye sahip olduğu bilinmemektedir (Fotoğraf 2A).

Dükkân (Ada 126 Parsel 13 ve 14): Kitirler Mahallesi'nde Tüccar Han Sokak No: 22'de yer alan ve mülkiyeti Fikri Efendi Vakfı'na ait olan dükkân, Hacı İpek Hanı'nın kuzeybatı köşesinde ve hana bağımlı konumu nedeniyle Ankara 1 Numaralı KVKBK tarafından tescillenmiştir. Günümüzde bir ticarethane olarak kullanılan (Varol Şekerleme) ve yığma yapı tekniğiyle

inşa edilen 17m²'lik mekânın, dükkân olarak kullanılmaya başladığı tarih kesin olarak bilinmemektedir. Dükkânın özgün niteliklerini tamamen kaybettiği söylenebilir (Bkz. Fotoğraf 2A).

Dükkân (Ada 126 Parsel 15): Kitirler Mahallesi Atatürk Bulvarı üzerinde No 15'de yer alan ve Hacı İpek Hanı'na kuzey yönünde bağımlı olması nedeniyle Ankara 1 Numaralı KVKBK tarafından tescillenen dükkânın yapım tarihi hakkında fikir verebilecek kitate veya herhangi bir veri bulunmamaktadır. Ancak plan tipolojisi, cephe özellikleri, malzeme ve malzeme kullanım tekniği gibi mimari özelliklerinden dükkânın 20. yüzyıl başında inşa edildiğini söylemek mümkündür. Köşe parselde yer alan, kuzey ve batı yönlerinde bitişik nizamda inşa edilen ve özgün işlevi konut olan yapının zemin katı günümüzde ticari amaçlı (kuyumcu) kullanılmaktadır.

Zemin katı yaklaşık 13 m²'lik tek hacimli bir satış mekânından, üst katı ise 24 m² büyüklüğünde depo olarak kullanılan bir mekândan oluşan dükkânın zemin katı güvenlik nedeniyle kepenklidir. Dükkânın zemin katta camekân (vitrin) olarak kullanılan geniş açıklıkları renkli eloksal alüminyum malzemeden dir. Üst katın güney ve doğu cephesi taş söveli, dik-dörtgen formlu, demir parmaklıklı, ikili gruplanmış pencereleri ve hafif silmeli saçakları ile dükkân 20. yüzyıl ilk çeyreğinde inşa edilmiş sivil konut örneklerinin cephe anlayışını yansıtmaktadır. Dükkânın çatısı doğu ve güney yönüne eğilimlidir ve oluklu levha kaplamadır (Fotoğraf 2B). Yapının güney cephesinde üst katta yer alan dört pencereden ikisi bu dükkân, diğer ikisi ise bu dükkâna batı yönünde komşu bir başka dükkân tarafından kullanılmaktadır.

Ada 126 parsel 15'de yer alan tescilli dükkân ile dükkâna batı yönünde bitişik konumda ve tescili önerilen iki dükkânın (ada 126 parsel 16 ve 17 Erol Erdoğan ve Reyhan Gümüşçülük) aslında aynı yapıya ait parçalar olduğu anlaşılmaktadır. Günümüzde farklı kişilerin mülkiyetindeki bu parseller tescilli ve tescil önerisi olmaları nedeniyle ayrı ayrı değerlendirilmiştir. İkili gruplanmış tekrar eden pencerelerden (Reyhan Gü-

müşçülük tarafından kullanılan dükkânın üst katında bu pencereler reklam panosu ile kapatılmıştır), cephe renginden, çatı biçimi ve malzemesinden ve yapının güney ve doğu cephelerinde motif çıkma olarak ta-

nımlanabilecek çerçevelerden söz konusu dükkânların tek bir yapı olduğu, süreç içerisinde mülkiyetlerinin farklılaştığı anlaşılmaktadır (Fotoğraf 2C, 2D).



Fotoğraf 2.A. Dükkân (Ada 126 Parsel 12, 13, 14) **B.** Dükkân (Ada 126 Parsel 15) **Doğu Cehesi** **C.** Dükkân (Ada 126 Parsel 15) **Güney Cehesi** **D.** Dükkân (Ada 126 Parsel 15, 16, 17) **Güney Cehesi** (Dikmen ve Toruk Arşivi, 2014).

Yapı yüzeyinde gerçekleştirilen sıva tamiratları, çerçeveleri yer yer kapatılmış olmakla birlikte, kalan izlerden her iki pencere için ayrı bir çerçeve oluşturulduğu görülmektedir. Bir kısmı giyotin, bir kısmı ise tek kanatlı olan üst kat pencerelerinin özgün pencere tipolojisine ilişkin bir veriye rastlanmamıştır. Özgün halinde konut olarak kullanılan yapının üst katı günümüzde depodur.

Tescili Önerilen Arasta Dükkânları: Çalışmanın bu bölümünde Gerede Kentsel Sit Alanı için hazırlanan KAİP kapsamında tarihi kimliklerini henüz kaybetmemiş olmaları nedeniyle, ilk kez tarafımızdan tescilli önerilen genellikle 19. yüzyıl sonu-20.yüzyıl başına tarihlenen dükkânlar irdelenmiştir. Tescili önerilen arasta dükkânları tescilli hanlara bitişik veya yakın konumda olan iki katlı dükkânlar ile Kabiller ve Kitirler mahallelerine sınır oluşturan Gerede Deresi'nin güneybatısında konumlanan geleneksel çarşıda yer alan tek katlı, ahşap strüktürlü dükkânlardır. 19. yüzyılda önemli bir ticaret merkezi olmalarına ve günümüzde özgün işlevleri dışında kullanılmalarına karşın, oldukça bakımsız görünen ve tarafımızdan korunmaya değer görülen bu dükkânlar; günümüzde giderek azalan geleneksel üretimin etkisiyle çevre köylere hizmet sunan küçük çaplı ticaretin yapıldığı çarşıya dönüşmüştür. Ada 126 parsel 9-11, 16-20, ada 127 parsel 4 ve 8, ada 54 parsel 2, ada 55 parsel 2, 11-12, 15 ve ada 56 parsel 1, 3-5, 9-10, 12,13, 18-20 ve ada 57 parsel 10 içerisinde kalan çok sayıda arasta dükkânının yapım tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Ancak plan tipolojisi, cephe özellikleri, malzeme ve malzeme kullanım tekniği gibi mimari özellikleri dikkate alınarak dükkânların 19. yüzyıl sonu-20.yüzyıl başında inşa edilmiş olabileceklerini söylemek mümkündür. Tescili önerilen bu dükkânların bir kısmı günümüzde yok olma tehlikesi altında olan mesleklere (ayakkabıcılık, saraciye vb.) hizmet verirken, bir kısmı da kullanım dışı kalmıştır.

Dükkân (Ada 126 Parsel 9): Kitirler Mahallesi, Hacı İpek Sokak No: 16'da yer alan, mülkiyeti Ali Bakan'a ait olan dükkân (Bakan Saatçi), Hacı İpek Hanı'nın kuzeybatı köşesindedir. Doğu yönünde ada 126 parsel 10 ve 11'de bulunan ve tescili önerilen bir dükkâna; güney yönünde ise bir başka dükkâna (ada 126 parsel Mustafa Kuyumcusu) komşu olan tek katlı dükkânın toplam kullanım alanı 12 m²'dir. Dükkânın çatısı kuzey yönünde sundurma ve oluklu levha kaplama-

dır. Batı ve kuzey yönlerinde cephe veren dükkâna, batı yönünde Turan Sokak üzerinden erişilmektedir. Dükkânın batı cephesi üst katında (kalkan duvarı üzerinde) dikdörtgen formda, giyotin, altı kafesli tek bir pencere bulunmaktadır. Özgün yapısı ve yapım tarihi bilinmeyen dükkân, Hacı İpek Hanı'ndan daha sonra yapıldığına göre 19. yüzyıl sonu-20. yüzyıl başlarında inşa edilmiş olmalıdır. Özgün bir yapı sergilememekle birlikte tescilli Hacı İpek Hanı'na bağımlı olmasından dolayı dükkânın tescili önerilmiştir. (Fotoğraf 3).



Fotoğraf 3. Dükkân (Ada 126 Parsel 9) A. Kuzey Cephesi B. Batı Cephesi (Dikmen ve Toruk Arşivi, 2014).

Dükkân (Ada 126 Parsel 10 ve 11): Kitirler Mahallesi, Hacı İpek Sokak No: 20'de yer alan, batı yönünde parsel 9'a ve doğu yönünde ise parsel 12'de bulunan tescilli dükkâna (Bkz. Fotoğraf 2A) bitişik dükkânın mülkiyeti İbrahim İpek'e aittir. Hacı İpek Hanı'nın zemin katının devamı niteliğinde ve hanın günümüzde kahvehane olarak kullanılan bölümünün karşısında olan dükkânın inşa tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Malzeme ve malzeme kullanım tekniği ve handan sonra yapıldığı dikkate alınarak dükkânın 20. yüzyıl başlarına tarihlenebileceği söylenebilir. Kullanım alanı 27 m² olan dükkân günümüzde terzihane ve tuhafiyeci işlevleriyle faaliyet göstermektedir (Fotoğraf 4).



Fotoğraf 4. Dükkân (Ada 126 Parsel 10 ve 11) Kuzey Cephesi (Dikmen ve Toruk Arşivi, 2014).

Dükkân (Ada 126 Parsel 16): Kitipler Mahallesi, Atatürk Bulvarı No: 45'de yer alan ve Fatma Cevahiroğlu mülkiyetindeki dükkân kuyumcu (Erol Erdoğan Kuyumcusu) olarak kullanılmaktadır. Dükkân doğu yönünde parsel 15'de yer alan tescilli dükkân (Assos Pirlanta), batı yönünde ise parsel 17'de yer alan, tarafımızdan tescili önerilen ve günümüzde kuyumcu olarak kullanılan dükkâna (Reyhan Gümüşçülük) bitişik konumdadır. Özgün halinde konut altı ticaret fonksiyonuna sahip olan dükkânın üst katı günümüzde konut olarak kullanılmamaktadır. Dükkân kullanımındaki 12 m²'lik tek hacimden oluşan zemin katın geniş açıklıklı camekânı (vitrin) renkli eloksal alüminyum malzemedendir. Üst kat güney cephesi taş söveli, dikdörtgen formlu, demir parmaklıklı, ikili gruplanmış pencereleri ve hafif silmeli saçakları ile 20. yüzyıl ilk çeyreğinde inşa edilmiş sivil konut örneklerinin cephe anlayışını yansıtmaktadır.

Dükkân ile bu dükkâna doğu ve batı yönünde bitişik olan iki dükkânın (tescilli ada 126 parsel 15 ve tescilli önerilen ada 126 parsel 17) aslında aynı yapıya ait parçalar olduğu görülmektedir. Bu dükkânların ikili gruplanmış tekrar eden pencereleri (Reyhan Gümüşçülük üst katında pencereler reklam panosu ile kapatılmıştır), cephe rengi, çatı biçimi ve malzemesinden aynı yapıya ait oldukları anlaşılmaktadır. Ancak bu yapının devamı olarak görülen komşu dükkânların cephe yüzeyinde yer alan ve motif çıkma olarak tanımlanabilecek çerçeveler, bu dükkân cephesinde okunamayacak kadar bozulmuştur.

Dükkân cephesinde pencere çevresinde sıvaların yoğun şekilde dökülmesi pencere üzerinde tuğla diziminin açığa çıkmasına neden olmuştur. Bundan başka cephe yüzeyinde yer alan kablolar, alarm sistem kutuları yapı cephesinin niteliğini ve estetiğini olumsuz etkilemektedir. Dükkânın güney yönünde eğimli çatısı oluklu levha kaplamadır. Yapım tarihi hakkında fikir verebilecek kitabe veya herhangi bir veri bulunmayan dükkânın plan tipolojisi, cephe özellikleri, malzeme ve malzeme kullanım tekniği gibi mimari özellikleri nedeniyle 20. yüzyıl başında inşa edildiği düşünülmektedir (Fotoğraf 5A).

Dükkân (Ada 126 Parsel 17): Kitipler Mahallesi, Atatürk Bulvarı No:45'de yer alan ve mülkiyeti Melika Cevahiroğlu'na ait olan dükkân, günümüzde kuyumcu olarak (Reyhan Gümüşçülük) kullanılmaktadır. Dükkân batı yönünde ada 126 parsel 18 ve 19'da faaliyet gösteren bir başka kuyumcuya (Mustafa Saraç Kuyumcusu) komşudur. Dükkânın doğu yönünde bitişik olduğu tescili önerilen dükkân (ada 126 parsel 16) ve yine bu dükkânın doğusunda kalan, tescilli (ada 126 parsel 15) diğer bir dükkân ile aynı yapıya ait parçalar olduğu görülmektedir. Dükkân zemin ve üst katı 11m² büyüklüğünde tek hacimden oluşmaktadır. Plan tipolojisi, cephe özellikleri, malzeme ve malzeme kullanım tekniği gibi mimari özelliklerinden dükkânın 20. yüzyıl başında inşa edildiği söylenebilir. Yapı özgün halinde (Erol Erdoğan Kuyumcusu ve Assos Pirlanta gibi) konut altı ticaret işlevine sahiptir. Dükkânın geniş olan alt kat açıklıkları alüminyumdur, üst kat pencereleri reklam panosu ile kapatıldığı için okunamamıştır (Fotoğraf 5B).



Fotoğraf 5.A. Dükkân (Ada 126 Parsel 16) **B.** Dükkân (Ada 126 Parsel 17) (Dikmen ve Toruk Arşivi, 2014).

Dükkân (Ada 126 Parsel 18 ve 19): Kitipler Mahallesi, Atatürk Bulvarı üzerinde bulunan ve günümüzde kuyumcu olarak kullanılan (Mustafa Saraç) dükkân, doğu yönünde parsel 17'de (Reyhan Gümüşçülük) ve batı yönünde ise parsel 20'deki kuyumcu dükkânı (Kuyumcu Mustafa) ile bitişik konumdadır. Özgün halinde komşu olduğu dükkânlar gibi konut altı ticaret işlevindeki dükkânın zemin ve üst katı tek hacimlidir ve yaklaşık 20 m² kullanım alanına sahiptir. Dükkânın zemin katında geniş açıklıklı renkli eloksal alüminyum vitrin ve ahşap, dönel bir merdiven ile ulaşılan üst katta ise dikdörtgen formda, eloksal alüminyum, iki kanatlı ve üzeri parmaklıklı tek bir pen-

cere yer almaktadır. 20. yüzyıl başında inşa edilmiş olduğu düşünülen yapının güney yönünde sundurma çatısı Marsilya kiremit kaplıdır (Fotoğraf 6A).

Dükkân (Ada 126 Parsel 20): Kitirler Mahallesi, Atatürk Bulvarı üzerinde bulunan ve günümüzde kuyumcu olarak kullanılan dükkân (Kuyumcu Mustafa), kuzey yönünde ada 126 parsel 9'de Bakan Saatçi'ye ve güney yönünde ada 126 18 ve 19 parsellerde yer alan kuyumcu dükkânına bitişik konumdadır. Özgün halinde konut altı ticaret işlevine sahip olan dükkânın inşa tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte, malzeme ve malzeme kullanım tekniğine bakılarak 20. yüzyıl başlarında yapılmış olabileceği söylenebilir. Zemin ve üst katı 18'er m² kullanıma sahip tek hacimden oluşan dükkânın zemin katında geniş açıklıklı alüminyum malzemeden yapılmış bir vitrin bulunmaktadır. Ahşap dönel bir merdiven ile ulaşılan üst katta güney yönünde kareye yakın formda, çift kanatlı, renkli eloksal alüminyum malzemeden, üzeri demir parmaklıklı bir pencere ve batı yönünde ikili gruplanmış dikdörtgen formda, ahşap, giyotin ve altı kafesli pencereler yer almaktadır (Bkz. Fotoğraf 3B). Yapının iki cepesindeki pencerelerin ölçü, biçim, malzeme açısından farklılığı, bu pencerelerin farklı zamanlarda yapıldığını düşündürmektedir. Dükkânın çatısı beşik formda ve oluklu levha kaplıdır (Fotoğraf 6B).



Fotoğraf 6.A. Dükkân (Ada 126 Parsel 18 ve 19) B. Dükkân (Ada 126 Parsel 20) (Dikmen ve Toruk Arşivi, 2014).

Dükkân (Ada 127 Parsel 4 ve 8): Kitirler Mahallesi'nde yer alan dükkân, güney yönünde Hacı İpek Han'a bitişik ve Dayıoğlu Deresi üzerindeki tek gözlü kemerin üzerinde konumlanmaktadır. Durmuş İpek mülkiyetindeki dükkân kuzeybatı yönünde Dayıoğlu Deresi'ne, güneydoğu yönünde yola cephe vermek-

tedir. Dükkânın ve üzerinde konumlandığı köprü kemerinin inşa tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Dere yatağının zaman içerisinde dolması nedeniyle algılanamayan kemer ayaklarının mimari özelliklerini tahmin etmek güçtür. Ancak malzeme, malzeme kullanım tekniği ve birlikte formundan kemerin 19. yüzyıl sonu-20. yüzyıl başında yapıldığı düşünülmektedir. Yiğma yapı tekniğiyle inşa edilen, 22 m² kullanım alanına sahip olan ve günümüzde kullanılmayan dükkânın da malzeme ve malzeme kullanım tekniği dikkate alınarak 20. yüzyıl başında inşa edilmiş olabileceği söylenebilir. Dükkânın özgün yapısına yönelik özellikler görülmemekle birlikte, bitişik konumda olduğu han ve üzerinde yer aldığı kemer nedeniyle tescili önerilmiştir (Fotoğraf 7).



Fotoğraf 7. Dükkân (Ada 127 Parsel 4 ve 8) (Dikmen ve Toruk Arşivi, 2014).

Dükkân (Ada 54 Parsel 2): Kitirler Mahallesi, Çıkrıkçılar Sokak No: 52'de yer alan, mülkiyeti İsmail Erdoğanlı'ya ait olan ve özgün halinde ayakkabı tamir ve satış yeri olarak kullanılan dükkân, günümüzde de aynı işlevi sürdürmektedir. Kullanım alanı 44 m² olan dükkânın özgün yapısının, ada 55 ve 56'da tescili önerilen diğer arasta dükkânlarına kıyasla oldukça korunduğu görülmektedir. Yiğma yapı tekniğiyle inşa edilmiş dükkânın çatısı diğer dükkânlarda olduğu gibi sundurma, oluklu kiremit ve levha kaplıdır. Batı yönünde parsel 1'deki dükkâna bitişik konumda olan dükkânın diğer cepheleri üç farklı sokağa açılmaktadır (Fotoğraf 8A).

Dükkân (Ada 55 Parsel 2): Kitirler Mahallesi Çanakçı Sokak No: 24'de yer alan dükkânın Metin Çakır-

lı mülkiyetindedir. Batı yönünde 1 no'lu parsele ve güney yönünde ayakkabı tamirhanesi olarak faaliyet gösteren 3 no'lu parsele bitişik konumdaki dükkânın kullanım alanı 10 m²'dir. Köşe parselde bulunan ve yığma yapı tekniğiyle inşa edilen dükkânın kuzey ve doğu yönleri sokağa cephe vermektedir. Günümüzde kullanılmayan dükkân K. Osmanoğlu Sokak cephesinde yol kotundan yukarıdadır ve komşu olduğu diğer dükkânlardan daha yüksektir. Saçakları ahşap ile kaplanan dükkânın çatısı kırma ve oluklu levha kaplıdır. Dükkânın her iki sokak yönünde dikdörtgen formda ve geniş açıklıklarının üzeri ahşap dikmeler ve bağdadi örgüdür (Fotoğraf 8B).



Fotoğraf 8.A. Arasta Dükkânı (Ada 54 Parsel 2) B. Arasta Dükkânı (Ada 55 Parsel 2) Doğu ve Kuzey Cephesi (Kullanılmıyor) (Dikmen ve Toruk Arşivi, 2014)

Dükkân (Ada 55 Parsel 11 ve 12): Kitirler Mahallesi, Eskiciler Sokak No: 62'de yer alan, mülkiyeti Seyyit Ali Bayraktar'a ait dükkân kendisine bitişik konumdaki dükkân gibi günümüzde ayakkabı tamirhanesi olarak kullanılmaktadır. Her iki dükkânın kullanım alanı da 12 m²'dir. Yığma yapı tekniğiyle inşa edilmiş dükkânların çatısı sundurma ve oluklu levhadır. Sıralı arasta dükkânları şeklinde planlanmış iki dükkânın girişi de batı yönündedir (Fotoğraf 9).



Fotoğraf 9. Arasta Dükkânı (Ada 55 Parsel 11 ve 12) (Dikmen ve Toruk Arşivi, 2014).

Dükkân (Ada 55 Parsel 15): Kitirler Mahallesi, Eskiciler Sokak No:10'da yer alan ve mülkiyeti Eşref Salihoğlu'na ait dükkân, batı yönünde yol boyunca sıralanmış diğer arasta dükkânlarına bitişik konumdadır. Günümüzde ayakkabı tamirhanesi olarak kullanılan ve 6 m² kullanım alanı bulunan dükkân yığma yapı tekniğiyle inşa edilmiştir (Fotoğraf 10).



Fotoğraf 10. Arasta Dükkânı, (Ada 55 Parsel 15) (Dikmen ve Toruk Arşivi, 2014).

Dükkân Ada 56 Parsel 1): Kitirler Mahallesi Tiftikçi Sokak No: 20'de yer alan ve İsmail Zeftci mülkiyetindeki dükkân, günümüzde ayakkabı tamirhanesi

olarak kullanılmaktadır. Doğu ve güney yönlerinde tescilli önerilmeyen parsel 2 ve parsel 21'deki dükkânlara bitişik konumdaki dükkânın kullanım alanı 12 m²'dir. Ada 56'nın kuzeybatı köşe parselinde bulunan dükkân, kuzey ve batı yönünde sokağa cephe vermektedir. Yiğma yapı tekniğiyle inşa edilmiş ve özgünlüğünü büyük ölçüde kaybeden dükkânın çatısı oluklu kiremit kaplıdır (Fotoğraf 11A).

Dükkân (Ada 56 Parsel 3): Kitirler Mahallesi Eskiciler Sokak No: 11'de yer alan, mülkiyeti Mehmet ve Salih Karagözoğlu'na ait dükkân, kuzey ve güney yönlerinde, tescilli önerilmeyen parsel 2 ile mes tamirhanesi olarak kullanılan parsel 4'deki dükkânlara bitişik konumdadır. Günümüzde kullanılmayan dükkân batı yönünde tescilli önerilen kolonyalı imalat ve satışı ile faaliyet gösteren parsel 20'deki dükkân ile ona bitişik tescilli önerilmeyen parsel 21'deki dükkâna da komşudur. Doğu cephesinden girilen dükkânın özgün işlevi bilinmemekle birlikte, ayakkabıya yönelik bir kullanımı olduğu düşünülmektedir. 11 m² kullanım alanına sahip, yiğma yapı tekniğiyle inşa edilmiş ve özgünlüğünü büyük ölçüde kaybeden dükkânın çatısı sundurma ve oluklu kiremit kaplamadır (Fotoğraf 11B).

Dükkân (Ada 56 Parsel 4): Kitirler Mahallesi, Eskiciler Sokak No: 7'deki, mülkiyeti Mehmet Uğur'a ait, doğu yönünde sokağa cephe veren dükkân, batı yönünde tescilli önerilen ve kullanılmayan parsel 19'daki dükkâna, güney yönünde tescilli önerilen ve mes tamirhanesi olarak kullanılan parsel 5'teki dükkâna ve kuzey yönünde ise günümüzde kullanılmayan parsel 3'te bulunan bir başka dükkâna bitişik konumdadır. 19. yüzyıl sonunda, yiğma yapı tekniğiyle inşa edilen ve sıralı arasta dükkânları içerisinde yer alan dükkânın kullanım alanı 6 m²'dir. Pencere ve kapı açıklıkları da dahil olmak üzere özgünlüğünü koruyamamış olan dükkânın çatısı sundurma ve oluklu kiremit kaplamadır (Fotoğraf 11C).

Dükkân (Ada 56 Parsel 5): Kitirler Mahallesi Eskiciler Sokak No: 7'deki, mülkiyetinin kime ait olduğu tespit edilemeyen dükkânda, parsel 4'te olduğu gibi mes tamir ve ticareti yapılmaktadır. Dükkân güney yönünde tescilli önerilen mes tamirhanesi olarak kullanılan bir dükkâna, batı yönünde tescilli önerilen ve günümüzde kullanılmayan bir başka dükkâna (parsel 18) ve güney

yönünde kent silüetine ve özellikle arasta bölgesinde dükkân gabarilerine aykırılık teşkil eden bir apartmana (Parsel 6) bitişik konumdadır. Kullanım alanı 8 m² olan ve yiğma yapı tekniğiyle inşa edilen dükkânın girişi doğu cephesindedir. Dükkânın sundurma olan çatısı oluklu kiremit kaplamadır. Dükkân pencere ve kapı açıklıkları da dahil olmak üzere özgünlüğünü koruyamamıştır (Bkz. Fotoğraf 11C).



Fotoğraf 11.A. Arasta Dükkânı (Ada 56 Parsel 1) **B.** Arasta Dükkânı (Ada 56 Parsel 3) **C.** Arasta Dükkânı (Ada 56 Parsel 4) (Dikmen ve Toruk Arşivi, 2014).

Dükkân (Ada 56 Parsel 9): Kitirler Mahallesi, Atatürk Bulvarı No: 21'de yer alan, batı yönünde tescil önerisi verilen 10 nolu ve kuzey yönünde 8 no'lu parsellere bitişik konumdaki dükkânda günümüzde hırdavat malzemeleri satılmaktadır. Köşe parselde bulunan ve güney ve doğu yönlerinde sokağa cephe veren dükkân yığma yapı tekniğiyle inşa edilmiştir. Toplam 12 m² kullanım alanındaki dükkânın saçakları ahşap, kırma olan çatısı oluklu levha kaplamadır (Fotoğraf 12A).

Dükkân (Ada 56 Parsel 10): Kitirler Mahallesi, Atatürk Bulvarı No: 19'da yer alan, doğu yönünde tescilli önerilen ve parsel 9'da bulunan hırdavat dükkânı ile batı yönünde ise 11 no'lu parsel ile bitişik konumda olan dükkân, kuyumcu olarak faaliyet göstermektedir. Kullanım alanı 14 m² olan ve yığma yapı tekniğiyle inşa edilmiş dükkân parsel 9'daki dükkân gibi güney yönünde Atatürk Bulvarı'ndan cephe almaktadır. Dükkânın saçakları ahşap, kırma olan çatısı ise oluklu levha kaplamadır (Fotoğraf 12B).

Dükkân (Ada 56 Parsel 12): Kitirler Mahallesi, Atatürk Bulvarı No: 17'de yer alan, mülkiyeti Muharrem

Başaran'a ait dükkân günümüzde kırtasiye amaçlı kullanılmaktadır. Kuzey cephesi bir iç avluya bakan dükkân, batı yönünde tescil önerisi verilen parsel 13'deki hac işlemlerinin yürütüldüğü büroya, doğu yönünde ise 11 no'lu parsel ile bitişik konumdadır. Dükkâna güney yönünde cephe aldığı Atatürk Bulvarı'ndan ulaşılmaktadır. Kullanım alanı 10 m² olan ve yığma yapı tekniğiyle inşa edilen dükkânın geniş açıklıklı vitrini demir doğramadır (Fotoğraf 12C).

Dükkân (Ada 56 Parsel 13): Kitirler Mahallesi, Hacı Emin Efendi Caddesi No: 15'de yer alan, mülkiyeti Tahir ve Fehmi Gayret'e ait dükkân, günümüzde hac işlemlerinin yürütüldüğü büro olarak kullanılmaktadır. Doğu yönünde tescilli önerilen parsel 12'deki kırtasiye dükkânına, batı yönünde ise 14 ve 15 no'lu parsellere bitişik konumdaki dükkân, güney yönünde Atatürk Bulvarı'ndan cephe almaktadır. 12 m² kullanım alanına sahip dükkân yığma yapı tekniğiyle inşa edilmiştir. Bulunduğu ada içerisinde diğer parsellerdeki dükkânlar gibi sıralı arasta dükkânı olarak inşa edilmiş dükkânın geniş açıklıklı cephesi renkli, eloksal alüminyum malzemedendir (Fotoğraf 12D).



Fotoğraf 12.A. Arasta Dükkânı (Ada 56 Parsel 9) Güney ve Doğu Cepheleri B. Arasta Dükkânı (Ada 56 Parsel 10) C. Arasta Dükkânı (Ada 56 Parsel 12) D. Arasta Dükkânı (Ada 56 Parsel 13) (Dikmen ve Toruk Arşivi, 2014).

Dükkân (Ada 56 Parsel 18): Kitirler Mahallesi, Tiftikçi Sokak No: 12’de yer alan, mülkiyeti İsmail ve Mustafa Özsoy’a ait günümüzde kullanılmayan dükkân; kuzey ve doğu yönlerinde tescilli önerilen ve mes tamir ve ticareti yapılan 5 nolu ve kullanılmayan 19 nolu parsellerdeki dükkânlara bitişik konumdadır. Batı yönünde sokağa cephe veren dükkân, güney yönünde iç avluya açılmaktadır. Zemin ve üst katları 13’er m² kullanım alanına sahip dükkân günümüzde faal değildir. Yığma yapı tekniğiyle inşa edilmiş sıralı arasta şemasındaki dükkânın zemin katında vitrin açıklıklıları geniştir. Üst katta ise yakın tarihte yapıldığı anlaşılan kareye yakın formda, ahşap, kanatlı bir pencere görülmektedir. Dükkân çatısı sundurma ve oluklu levha kaplamadır (Fotoğraf 13A).

Dükkân (Ada 56 Parsel 19): Kitirler Mahallesi, Tiftikçi Sokak No: 14’deki dükkânın mülkiyeti Zehra Emir, Saniye İpek ve Hatice Başer’e aittir. Dükkân güney, kuzey ve doğu yönlerinde tescilli önerilen parsel 18’deki kullanılmayan, parsel 20’deki kolonya imalat ve satışı ile faaliyet gösteren ve parsel 4’deki mes tamir ve ticareti yapılan dükkânlara bitişik konumdadır. Günümüzde kullanılmayan dükkân batı yönünden cephe almaktadır. 9 m² kullanım alanına sahip dükkân yığma yapı tekniğiyle inşa edilmiştir. Dükkânın sundurma çatısı oluklu kiremit kaplamadır (Fotoğraf 13B).

Dükkân (Ada 56 Parsel 20): Kitirler Mahallesi, Tiftikçi Sokak No:16’da bulunan dükkân, güney ve doğu yönlerinde tescilli önerilen ve günümüzde kullanılmayan parsel 3 ve 19’daki, kuzey yönünde tescilli önerilmeyen parsel 21’deki dükkânlara bitişik konumdadır. Günümüzde kolonya imalat ve satışına yönelik faaliyet gösteren dükkânın kullanım alanı 10 m²’dir. Yığma yapı tekniğiyle inşa edilmiş dükkânın sundurma çatısı oluklu kiremit kaplıdır. (Fotoğraf 13C).



Fotoğraf 13.A. Arasta Dükkânı (Ada 56 Parsel 18) B. Arasta Dükkânı (Ada 56 Parsel 19) C. Arasta Dükkânı (Ada 56 Parsel 20) (Dikmen ve Toruk Arşivi, 2014).

Dükkân (Ada 57 Parsel 10): Kitirler Mahallesi, Tiftikçi Sokak No: 11’deki, mülkiyeti Reşide Nergiz’e ait olan dükkân, batı yönünde kendi kullanım alanına yakın büyüklükte ve ayakkabı tamirhanesi olarak kullanılan bir başka dükkâna bitişik konumdadır. Ayakkabı tamirhanesi olan özgün işlevini günümüzde de sürdüren ve yığma yapı tekniğiyle inşa edilmiş dükkânın kullanım alanı 12 m²’dir. Köşe parselde yer alan, kuzey ve doğu cephelerin giriş sağlanan dükkân sokak kotundan yukarıda tesis edilmiştir. Dükkânın sundurma çatısı oluklu levha kaplamadır (Fotoğraf 14).



Fotoğraf 14. Arasta Dükkânı (Ayakkabı Tamirhanesi) (Ada 57 Parsel 10) (Dikmen ve Toruk Arşivi, 2014).

4. Sonuçlar

Gerede’nin Türk-İslam Dönemi fiziki dokusunun tarihsel süreci hakkında yeterli sayıda yazılı ve görsel belge olmadığı ya da var ise bu tip belgelere henüz ulaşılamamış olması nedeniyle ilk yerleşimin hangi dönemde başladığı kesin değildir. Antik dönemde

Krateia adı ile bilinen ve tarihi İpek Yolu üzerinde bir konaklama merkezi konumundaki Gerede ilçe merkezinin, İpek Yolu'nun önemini yitirmesiyle birlikte ticari ve ekonomik olarak önemini kaybettiği söylenebilir. Gerede'nin 18. ve 19. yüzyıllarda ekonomiyeye önemli ölçüde katkı sağlayan debbağlık, tarakçılık ve tiftik ipliği üreticiliği gibi zanaat kollarının etkisiyle bölgenin kalabalık ve faal ticari yerleşim alanlarından biri olduğu bilinmektedir. Osmanlı Dönemi'nde 19. yüzyıl sonu-20. Yüzyıl başına tarihlenen arasta dükkânları günümüzde Kentsel Sit Alanı olarak ilan edilen Gerede kent merkezinde varlığını sürdürmektedir.

Gerede Cumhuriyet Dönemi'nde konumu ve ulaşım olanaklarının da etkisiyle sınırlı ve kendine yeter üretim ile hayatını sürdürmüş, deprem kuşağında yer alan ve iş olanakları giderek azalan yerleşim zaman içinde göç vermiştir. Kentleşme ve artan göç olgusunun da etkisiyle yerleşimin nüfusu azalmış, geçmişte canlılığı bilinen zanaat kollarının sürdürülememesi ticari hayatın önemini kaybetmesine neden olmuştur. Bu durum debbağlık, tarakçılık ve tiftik ipliği üreticiliği gibi zanaat kollarının yaşatıldığı, üretim ve satışının yapıldığı arasta dükkânlarının varlıklarını sürdürmeleri olanaksızlaştırmış ve süreç içerisinde dükkânlar ya özgün işlevleri dışında kullanılmış veya kullanım dışı kalmıştır.

Gerede tarihsel süreç içerisindeki önemi, sahip olduğu somut kültürel mirası, geçmişte faal olan zanaat kolları ve güçlü ekonomisine karşın günümüzde ana yollardan uzak konumu, ulaşım olanakları, ekonomik kaynaklarının sınırlılığı ve azalan nüfusu ile bölgede maalesef çekim merkezi olma özelliğini yitirmiştir. Gerede ekonomisinin canlandırılmasına, yerleşimin bir cazibe merkezi olmasına ve ekonomik faaliyetlerin geliştirilmesine yönelik stratejiler geliştirilmekteyse de, bölge ekonomisinin henüz istenilen düzeye ulaştığını söylemek mümkün değildir.

Gerede merkezde Kentsel Sit Alanı¹ içerisinde iki cami, birer türbe ve hamam, dört han, dört konut altı dükkân ve bir konut tescil edilmiştir. Ayrıca hazırlanan KAİP kapsamında tescile değer görülen yirmibeş dükkân, bir hazire, iki çeşme, üç konut ile birer han, su kemeri, eğitim yapısı (Gerede Kültür ve

Sanat Merkezi) ve sağlık yapısının da (Sağlık Ocağı) tescili önerilmiştir. Yerleşimde Ankara 1 Numaralı KVKBK tarafından tescillenen ve somut kültür mirası olarak değerlendirilmesi ve korunması gereken anıtsal yapıların da, bu çalışmaya konu olan arasta dükkânlarında olduğu gibi çoğunlukla işlevleri dışında kullanıldığı, özgün yapılarının yeterince korunmadığı ve oldukça bakımsız durumda olduğu söylenebilir. Çalışma tescilli ve tescili önerilen arasta dükkânlarında faaliyet gösteren ve kaybolmaya yüz tutmuş zanaat kollarının canlandırılmasına ve ivedilikle aslına uygun restore edilerek korunmasına vurgu yapmaktadır.

Kültürel birikimimizin yansıması yapıların korunmuşluk düzeyi toplumların sosyal, siyasal, kültürel ve ekonomik karakteri kadar, gelişmişlik düzeylerinin de göstergesi olarak görülmektedir. Kentleşme, nüfus artışı, toplumsal ve sosyal yapının ve buna koşut olarak yaşam biçiminin değişmesi kültürel mirasımızı oluşturan, geçmişimize tanıklık eden yapıların ve bu yapılarla oluşmuş fiziksel çevrenin biçimini değiştirebilmektedir. Kentlerin fiziksel yapısının değişmesine neden olan bu süreç, kültür varlıklarımız arasında önemli bir yer tutan yapıların işlevlerinin ve özgün karakterlerinin korumasını ve kullanılmasını da güçleştirmekte, bunun doğal sonucu olarak bu yapılar varlığını sürdürememektedir.

Yerleşimde mikro ölçekte arasta dükkânlarının, makro ölçekte kentsel dokunun niteliğini ve estetiğini bozacak uygulamaların, dükkânların görüntüsünü olumsuz etkilediği, görüntü kirliliği oluşturan eklentilerin yapıların tüm detayları ile algılanmasını engellediği düşünülmektedir. Bu uygulamalar yapı yüzeylerinde yer alan çeşitli tabela, TV çanakları ve kablolar, ısınma gereksinimi nedeniyle yapılan ocak ve soba bacaları gibi eklentiler ve vandalizm ile verilen zararlar olarak gruplanabilir. Araştırmalar ve yerinde yapılan incelemelerden 19. yüzyılın sonu-20. yüzyılın başına tarihlenen genellikle 6 ile 12 m² kullanım alanına sahip arasta dükkânlarının birçoğunda, 19. yüzyıl sonunda önemli geçim kaynaklarından ve zanaat kollarından debbağlık, ayakkabıcılık ve ayakkabı tamirciliği gibi meslek kollarının halen sürdürülmeye çalışıldığı görülmektedir.

Sosyal ve kültürel sürdürülebilirlik kapsamında Gerede Kentsel Sit Alanı içerisinde tescilli ve tescilli önerilen arasta dükkânlarının ve geçmişte bu dükkânların özgün işlevi olan zanaat kollarının sürdürülebilmesi esastır. Bu nedenle öncelikle yerel halkın koruma bilincinin artırılması, arasta dükkânlarının tek yapı ve doku ölçeğinde bütüncül bir koruma anlayışı ile korunmasını ve kaybolan zanaatların gelecek kuşaklara aktararak yaşatılması sağlayacak politikaların oluşturulması gerekmektedir.

Gerede’de arasta dükkânlarında olduğu gibi kültürel mirasımızı oluşturan, geçmişimize tanıklık eden yapıların da özgün işlevleri ile korunması ve yaşatılması olanağı sağlanmalıdır. Gerede KAİP yerleşimin tarihi önemi dikkate alınarak, sahip olunan mimari değerler ile uyumlu yapılaşma koşullarının getirilmesine; parsel büyüklüğü, kat adedi, gabarisi ile yerleşime aykırılık teşkil eden yapılaşmanın korunacak yapılar ve Gerede silueti dikkate alınarak yeniden düzenlen-

mesine çalışılmalıdır. Göç veren, iş olanakları sınırlı Gerede’nin ekonomik ve sosyal yaşamının canlandırılması için tescilli, tescilli önerilen günümüzde küçük çaplı da olsa çevre yerleşimlere ticaret yapan arasta dükkânlarının yeniden kullanılmasına olanak verecek politikaların oluşturulması ve iş olanaklarının yaratılarak nüfusun artırılması gerekmektedir.

Tarihi mirasımızın yaşatılması ve kültür sürekliliğinin sağlanması için bu alanlarda gerçekleştirilecek koruma amaçlı imar planı, restorasyon ve belgeleme gibi çalışmalarda halkın yerel yönetimler tarafından bilinçlendirilmesi, yapılacak işin neden ve sonuçları hakkında bilgi verilmesi ve koruma bilincinin ülkelelerin gelişmişlikleri ile ilişkili olduğu unutulmamalıdır. Geçmişte faal olan zanaatların ve ticaretin yaşatılmasına ve tescilli, tescilli önerilen yapıların ivedilikle aslına uygun restore edilerek korunması ve gelecek nesillere aktarılmasına yönelik çalışmalar yürütülmelidir.

Kaynaklar

ATN İmar A.Ş. Arşivi (2014).

Aycan, İrfan (2000). "Geçmişten Günümüze Tarih Boyunca Gerede", *Geçmişten Günümüze Gerede Sempozyumu: 1999*. Gerede Belediye Başkanlığı. Gerede Kültür ve Dayanışma Vakfı. Gerede. s. 11-16.

Aydinalp, Halil (2012). *Gerede'de Dini Hayat Din Kurumu Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma*. Gerede Belediyesi Kültür Yayınları No: 9. İstanbul.

Çelebi, Gülser ve Gültekin Arzuhan Burcu (2007). "Sürdürülebilir Mimarlığın Kapsamı, Kavramsal Bir Çerçeveden Bakış". *Mimarlar Dergisi*. Konya Mimarlar Odası Yayını. Konya. Sayı:2, s. 30-36.

Çelebi, Gülser vd. (2008). *Yapı Çevre İlişkileri*. TM-MOB Sürekli Mesleki Gelişim Merkezi. Çizgi Basım Yayın Ltd. Şti. İstanbul.

Demirci, Abdullah (2000). "Köyden Kente Göç ve Gerede Örneği", *Geçmişten Günümüze Gerede Sempozyumu: 1999*. Gerede Belediye Başkanlığı. Gerede Kültür ve Dayanışma Vakfı. Gerede. s. 273-282.

Dikmen, Çiğdem Belgin (2013). "Sustainability of Cultural Heritage: Two mansions Protected Through Adaptive Reuse in Yozgat", *Gazi University Journal of Science Part B: Art, Humanities, Design And Planning GUJ Sci Part:B*. 2(1):69-85.

Dikmen, Çiğdem Belgin ve Toruk Ferruh (2013). "Tarihi Yapıların Yeniden İşlevlendirilerek Kullanımı: Üç Farklı Ölçekte Müze Deneyimi", *8. Türk Kültürü Kongresi*. Eskişehir.

Dikmen, Çiğdem Belgin ve Toruk Ferruh Arşivi. (2014).

Dikmen, Çiğdem Belgin ve Toruk Ferruh (2015). "In the Context of Socio-Cultural Sustainability Evaluation of Gerede (Krateia) Inns Region". *International Sustainable Building Symposium*. Ankara. s. 526-533.

Dikmen, Çiğdem Belgin ve Toruk Ferruh (2017). "In the Context of Socio-Cultural Sustainability Evaluation of Gerede (Krateia) Inns Region". *Tubav Bilim Dergisi*, Ankara.Cilt 10. Sayı 2. s. 11-26.

Dikmen, Çiğdem Belgin ve Toruk Ferruh (2015). "Gerede Yukarı Hamam Restorasyonuna İlişkin Değerlendirmeler". *5. Tarihi Eserlerin Güçlendirilmesi ve Geleceğe Güvenle Devredilmesi Sempozyumu*. Erzurum. Cilt II, s. 431-444.

Erkoçoğlu, Fatih (2000). "Gerede'de Osmanlı'dan Kalma Vakıflar ve Tarihi Eserler", *Geçmişten Günümüze Gerede Sempozyumu: 1999*. Gerede Belediye Başkanlığı. Gerede Kültür ve Dayanışma Vakfı. Gerede. s. 81-103.

Evliya Çelebi, Evliya Çelebi Seyahatnamesi (1999) (Hazırlayan: Zekeriya Kurşun, Seyit Kahraman ve Yücel Dağlı). Yapı Kredi Yayınları. İstanbul. II. Kitap. s. 91.

Gültekin, Arzuhan Burcu ve Dikmen Çiğdem Belgin (2006). "Mimari Tasarım Sürecinde Ekolojik Tasarım Ölçütlerinin İrdelenmesi". *VI. Ulusal Ekoloji ve Çevre Kongresi Biyologlar Derneği Yayını*, İzmir. s. 159-167.

Türkoğlu, Ömer (1999). Kastamonu Vilayeti Salnamelerinde (H. 1312/M. 1894) Çankırı Sancağı. Çankırı Valiliği Yayınları. Çankırı.

Kaşmer, Ramazan (2000). "Gerede'de Dericilik ve Tarihi Seyri". *Geçmişten Günümüze Gerede Sempozyumu: 1999*. Gerede Belediye Başkanlığı. Gerede Kültür ve Dayanışma Vakfı. Gerede. s.257-273.

Kohler, Niklaus (1999). "The Relevance of the Green Building Challenge: An Observer's Perspective". *Building Research & Information*. Canada. Volume 27. Issue 4/5. p. 309-320.

Kuban, Doğan (2010). *Türkiye'de Kentsel Koruma, Kent Tarihleri ve Koruma Yöntemleri*. Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.

Özkaya, Yücel (2000). "XIX. Yüzyıl Ortalarında Gerede'nin İdari ve Sosyal Durumu". *Geçmişten Günümüze Gerede Sempozyumu: 1999*. Gerede Belediye Başkanlığı. Gerede Kültür ve Dayanışma Vakfı. Gerede. s. 163-169.

Şahin, Kamil (2000). "Gerde'nin Demografik Yapısı Üzerine Bazı Gözlemler". *Geçmişten Günümüze Gerde Sempozyumu: 1999*. Gerde Belediye Başkanlığı. Gerde Kültür ve Dayanışma Vakfı. Gerde. s. 115-120.

Tekeli, İlhan (1989). "Kentsel Korumada Değişik Yaklaşımlar Üzerine Düşünceler". *Türkiye II. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu*. Ankara.

Turhan, Mümtaz (1994). *Kültür Değişimleri: Sosyal Psikoloji Bakımından Bir Tetkik*. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları. İstanbul.

Elektronik Kaynaklar

URL 1. <http://www.mimdap.org/?p=34624> Tapan, Mete. Kentsel Bellek Üzerine, (12.02.2012)

URL 2. <http://tuik.gov.tr> (08.12.2012)

For the publications with more than one author, only the first author's last name and 'et al.' must be written in the text.

(Gökay et al. 2002)

Footnotes must be avoided as much as possible; it must be used only for the explanations and auto-numbering must be used. Citations in footnotes must be done the same way of citation in the text.

In references section, the name of the authors of the publication with multiple authors must be given.

If the name of the author is cited in the text, only the publication year must be given.

"Tanpınar (1976:131), on this issue..."

For the works with not specified date, only the author's name; for the works with not specified author, encyclopedia, etc., the name of the work must be written.

In quoting from secondary references, the original reference must be mentioned, as well.

"Köprülü (1926)" (from Çelik 1998).

Personnel communications must be cited in the text by last name and date, also it has to be given in references. For the internet addresses, the access date to the source must be given and these addresses must also be given in references section.

www.tdk.gov.tr/bilterim (15.12.2002)

References: At the end of the text, it must be written in alphabetical order of author's last name by applying one of the methods given below. In case of an author having more than one publication, references must be listed according to publication dates; publications belonging to the same author in the same year must be given as (1980a, 1980b):

Karahan, Leyla ve Ülkü Gürsoy (2004). *Kavaid-i Lisan-ı Türki 1893*. Ankara: TDK.

Köprülü, Mehmet Fuat (1961). *Azeri Edebiyatının Tekâmülü*. İstanbul, MEB Yay.

İnalçık, Halil (1992). "Bursa". *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 6: s. 445-449.

Ortaylı, İlber (2002). "Osmanlı İmparatorluğu'nda Millet Sistemi". *Türkler*, Cilt X, Yeni Türkiye Yay. s. 216-220.

Submission of Manuscripts

Three copies of manuscript; one being an original and two photocopies (photocopies not including any informative knowledge on the author) prepared according to the rules mentioned above in addition to its re-writable CD is submitted to General Directorates of Foundations' address. The manuscripts that are sent back to their authors for revision or for improvements based on the referee reports are re submitted to the Journal by fixing the required revisions along with the original printed manuscript and its CD at most in a month. The Editorial Board might do some minor corrections that have nothing with the main structure of the manuscript.